

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันขยะมูลฝอยมีปริมาณเพิ่มขึ้น กรณีของจังหวัดเชียงใหม่ เทศบาลนครเชียงใหม่กำลังประสบปัญหานี้และหาทางแก้ไขอย่างเร่งด่วน ในปี พ.ศ. 2533 เทศบาลนครเชียงใหม่ได้แก้ปัญหาเรื่องนี้โดยนำขยะมูลฝอยไปกองทิ้งไว้ในที่ดินที่ทางเทศบาลนครเชียงใหม่ได้ซื้อไว้จากเอกชนบริเวณหมู่ที่ 2 ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 130 ไร่ จำนวน 2 แปลง (วรกร ตันตรานนท์ : ชาวสยาม : 2533) และได้ฝังกลบขยะมูลฝอยในบริเวณดังกล่าว บางส่วนก็ถูกกองทิ้งไว้ ทำให้เกิดปัญหาน้ำชะล้างขยะมูลฝอยในฤดูฝน ไหลลงสู่แหล่งน้ำ เกิดกลิ่นเหม็นไปทั่ว บางส่วนซึมลงสู่แหล่งน้ำใต้ดินทำให้มีคุณภาพไม่เหมาะที่จะนำมาใช้บริโภคอุปโภค เป็นแหล่งเพาะพันธุ์แมลงวันสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวบ้านในบริเวณรอบ ๆ จนในที่สุดชาวบ้านได้ปิดกั้นถนนไม่ยอมให้รถยนต์ขนขยะผ่านเข้าไปอีก เทศบาลนครเชียงใหม่หาทางออกโดยร่วมมือกับกรมโยธาธิการมีโครงการก่อสร้างเตาเผาขยะมูลฝอยขนาด 60 ตัน/วัน แต่ไม่สามารถเข้าไปก่อสร้างในพื้นที่ที่ตำบลแม่เหียะเนื่องจากถูกประชาชนต่อต้านอีกโดยห้ามผู้รับเหมาก่อสร้างเข้าไปในพื้นที่ (ชาวสยาม : 4 ก.ค.2534) ประมาณเดือนสิงหาคม 2533 นายวรกร ตันตรานนท์ รักษาการนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ แถลงว่าสามารถใช้ป่าเสื่อมโทรมที่หุบเขาถนนเชียงใหม่ - พร้าว กิโลเมตรที่ 32 บ้านห้วยส้ม หมู่ที่ 2 ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เนื้อที่ ประมาณ 700 ไร่ (ชาวสยาม : 19 ส.ค. 2533) แต่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติให้ความเห็นว่าจะมีผลกระทบด้านมลภาวะต่อแหล่งน้ำใต้ดิน (สุพร คุตตะเทพ : 2538) โครงการนี้จึงถูกยกเลิกไป ปัจจุบันปัญหาขยะมูลฝอยของเทศบาลนครเชียงใหม่ยังมีอยู่เนื่องจากปริมาณขยะมูลฝอยประมาณ 900 - 950 ลูกบาศก์เมตร หรือ 250 ตัน/วัน (กองอนามัยและสิ่งแวดล้อม เทศบาลนครเชียงใหม่ : 2538) เทศบาลนครเชียงใหม่พยายามแก้ปัญหาเรื่อยมา จนกระทั่งเกิดวิกฤตการณ์ขยะล้นเมืองเชียงใหม่ระหว่างปี 2536 และ 2537 (กองอนามัยและสิ่งแวดล้อม : 2538) จึงได้นำเอาขยะมูลฝอยไปทิ้งในป่าพื้นที่อำเภอแม่แตง หรือ ที่อื่นที่ไม่เปิดเผย สุดท้ายได้เข้าไปขอใช้บ่อดินลูกรังเก่าพื้นที่หมู่ที่ 10 ต.หนองหาร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ เนื้อที่ประมาณ 12 ไร่ ลึก 40 เมตร (การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค : 2538) โดยวิธีฝังกลบตามหลักสุขาภิบาล (Sanitary landfill) สามารถรองรับขยะมูลฝอยได้ไม่เกิน 2 ปี

สถานการณ์ดังกล่าวเทศบาลนครเชียงใหม่ได้ร่วมมือกับคณะกรรมการการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.) ศึกษาความเหมาะสมในการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังความร้อนเพื่อสิ่งแวดล้อม โดยขอความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีจากประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ประเทศสวีเดน และ ประเทศสาธารณรัฐฟินแลนด์ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านโรงไฟฟ้าพลังความร้อนจากขยะมูลฝอย (คณะกรรมการประสานงานประชาชนเพื่อสิ่งแวดล้อม : 2538) จากการศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้น (Feasibility Study หรือ FS.) ปรากฏว่าโครงการโรงไฟฟ้าสามารถดำเนินการได้ควรเป็นโรงไฟฟ้าที่ใช้ขยะและถ่านลิกไนต์เป็นเชื้อเพลิงที่สามารถผลิตกระแสไฟฟ้าได้ 20 เมกะวัตต์ โดยมีส่วนผสมระหว่างขยะ กับ ถ่านลิกไนต์ในอัตราส่วน 40 : 60 (การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค : 2538) การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคได้ว่าจ้างบริษัท Kvaener Enviro Power ประเทศสวีเดนเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้างในเงินลงทุนของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค 1,500 ล้านบาท ระยะเวลาดำเนินงาน 2 ปี การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment หรือ EIA.) ของโครงการนี้ได้นำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีรัฐบาลที่มีนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีซึ่งได้อนุมัติโครงการนี้แล้ว แต่ต้องขอให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำหนดไว้รวม 4 ข้อคือ

1. มีที่ดินที่จะใช้เป็นที่ตั้งโครงการแน่นอน
2. มีข้อผูกพันกับเทศบาลนครเชียงใหม่และเทศบาลเมืองลำพูนที่จะป้อนขยะมูลฝอย ทั้งหมดให้กับโครงการนี้
3. รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการ ฯ จะต้องผ่านการเห็นชอบคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ สิ่งแวดล้อมก่อนลงทุนก่อสร้างโครงการ
4. พระราชบัญญัติการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค 2503 ให้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.) เข้าร่วมลงทุนกับหน่วยงานอื่นได้ให้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเข้าร่วมลงทุนกับเทศบาลที่เกี่ยวข้องด้วย (เนตรดาว แพทย์กุล : 2538)

การพิจารณาก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังความร้อนดังกล่าวนี้ นายจุลพงศ์ จุลละเกศ ผู้ว่าการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ระบุว่า ได้พิจารณาเลือกสถานที่หลายแห่งแต่มีปัญหาหลาย ๆ ด้าน สุดท้ายตกลงเลือกพื้นที่ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ บนพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมป่าแม่ท่าช้าง - ป่าแม่ขนิณ ในเนื้อที่ 97 ไร่ (ประสาน ตั้งสิขบุตร : 2538) การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคพยายามผลักดันให้มีการก่อสร้างในพื้นที่ดังกล่าวจึงทำให้เกิดความขัดแย้งกับประชาชนที่อาศัยรอบ ๆ บริเวณที่จะก่อสร้างโรงไฟฟ้านี้ ด้วยวิตกกังวลว่าจะทำให้เกิดปัญหากระทบด้านสิ่งแวดล้อม

ล้อมอย่างรุนแรงต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องที่ 4 ตำบล คือ ตำบลหนองควาย ตำบลน้ำแพร่ ตำบลบ้านแหวน และ ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัด เชียงใหม่ จากเหตุการณ์ทั้งหมดนี้ทำให้เกิดการรวมตัวเป็นองค์กรประชาชนเพื่อต่อรองกับการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคให้ย้ายโครงการไปก่อสร้างในบริเวณอื่น

พฤติกรรมประชาชนที่มีปฏิริยาต่อโครงการนี้ได้สร้างเป็นองค์กรประชาชนเพื่อการมีส่วนร่วมในการพิจารณาเลือกสถานที่ก่อสร้างโครงการของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคที่แสดงถึงความตระหนักและการมีส่วนร่วมอันเนื่องมาจากการเรียนรู้ด้านปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของตน ของชุมชนและสิ่งแวดล้อมในอนาคต ทำให้เกิดการรวมตัวของประชาชนคัดค้านโครงการนี้ของรัฐบาล โดยประสงค์ที่จะให้รัฐบาลรับฟังความคิดเห็นของชุมชนในท้องถิ่นด้วย การแสดงออกของประชาชนครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาในเรื่องปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และเกิดความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมคือ

1. ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และเกิดความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งได้แก่ปัจจัยด้านต่าง ๆ เช่นปัจจัยทางกายภาพของชุมชน ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้านปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีส่วนทำให้ประชาชนเกิดความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมที่แสดงออกของประชาชนโดยการคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังความร้อนจังหวัดเชียงใหม่

2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วในหัวข้อที่ 1 ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และเกิดความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชน

1.2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการเรียนรู้และความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชน

1.3. สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานเบื้องต้นของการวิจัยมีดังนี้

1. ปัจจัยด้านวิธีการเรียนรู้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้ด้านปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชน
2. ปัจจัยด้านบุคคล และ ความรู้ที่เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่มีอิทธิพลต่อความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชน

1.4. ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ทำวิจัย คือพื้นที่ 4 ตำบลเขตในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ที่อยู่รอบ ๆ สถานที่ที่จะก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อน ซึ่งประกอบด้วย ตำบลน้ำแพร่ ตำบลหนองควาย ตำบลบ้านแหวน และ ตำบลบ้านปาง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

2. ขอบเขตด้านประชากร ประกอบด้วย

2.1. ประชากรในท้องที่ 4 ตำบล ตำบลละ 2 หมู่บ้านยกเว้นตำบลน้ำแพร่ และ ตำบลบ้านแหวนตำบลละ 1 หมู่บ้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1. ตำบลน้ำแพร่ จำนวนประชากรทั้งหมด 192 หลังคาเรือน คือ

บ้านเวียงดั่ง - บ้านป่อ

2.1.2. ตำบลบ้านแหวน จำนวนประชากรทั้งหมด 168 หลังคาเรือน คือ

บ้านไร่

2.1.3. ตำบลหนองควาย จำนวน 2 หมู่บ้าน จำนวนประชากรทั้งหมด 304 หลังคาเรือน คือ

บ้านพื่อน จำนวนประชากรทั้งหมด 218 หลังคาเรือน

บ้านกองชิง จำนวนประชากรทั้งหมด 86 หลังคาเรือน

2.1.3. ตำบลบ้านปาง จำนวน 2 หมู่บ้าน จำนวนประชากรทั้งหมด 399

หลังคาเรือนคือ

บ้านทุ่งโป่ง จำนวนประชากรทั้งหมด 190 หลังคาเรือน

บ้านปางเหนือ จำนวนประชากรทั้งหมด 209 หลังคาเรือน

2.2. บุคลากรที่เป็นผู้นำชุมชน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ และ ผู้อาวุโสในชุมชน ทั้ง 6 หมู่บ้าน จำนวน 16 คน เพื่อศึกษาข้อมูลทางภูมิศาสตร์ของชุมชน ลักษณะการถือครองที่ดินของประชากรในชุมชน พรรณพืชที่อยู่ในชุมชน

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

3.1. ศึกษาวิธีการเรียนรู้ของประชาชนด้านปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งได้แก่วิธีการเรียนรู้ที่ไม่เป็นแบบแผน และ ที่เป็นแบบแผนสมัยใหม่โดยผ่านสื่อต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความรู้อันสิ่งแวดล้อมของประชาชน

3.2. ศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชนซึ่งได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล และ ปัจจัยด้านความรู้ที่เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม

1.5. นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ ทักษะ ทักษะคิด โดยผ่านสื่อ / ข่าวสาร ตลอดจนการฝึกฝนหรือประสบการณ์ที่ประชาชนหรือปัจเจกบุคคลได้รับการเรียนรู้แล้วทำให้มีผลต่อความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเป็นพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร

2. การเรียนรู้ที่ไม่เป็นแบบแผน หมายถึง การถ่ายทอดการเรียนรู้ไปสู่ผู้เรียนหรือผู้รับข่าวสารที่เกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม มาจากการเล่าถึงความเชื่อที่เกี่ยวกับเรื่องผีที่รักษาป่า และ ที่ดิน วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น อันเกิดจากองค์ความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้านแต่ละท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ และ ที่ดิน

3. การเรียนรู้ที่เป็นแบบ หมายถึง การเรียนรู้ที่ได้จากสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือหรือสิ่งพิมพ์ บ้ายประกาศ การกระจายเสียงภายในชุมชน การเข้าร่วมการฝึกอบรม การประชุมปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ทั้งในและนอกชุมชน ที่เป็นเรื่องที่เกิดจากผลกระทบจากโรงไฟฟ้าพลังความร้อน

4. กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชน หมายถึง กิจกรรมที่ประชาชนได้ร่วมกันในการการคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนจังหวัดเชียงใหม่ เช่น การเดินขบวนต่อต้าน การเข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนการจัดกิจกรรม การเป็นผู้นำกลุ่ม การออกเงินทุนสนับสนุนการทำกิจกรรมของกลุ่ม

5. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ หมายถึง ปัจจัยด้านวิธีการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชน ได้แก่วิธีการเรียนรู้ที่ไม่เป็นแบบแผน และการเรียนรู้ที่เป็นแบบแผน

6. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชนซึ่งได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ด้านวิธีการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชน และ ด้านความรู้ที่เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชน

7. ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความรู้สึก และการแสดงออกของประชาชนต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งเป็นการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม

1.6. ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ด้านปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลกระทบมาจากโรงไฟฟ้าพลังความร้อนเพื่อนำไปสู่ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชน และเป็นการศึกษาถึงปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชนจากผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนเท่านั้น

กลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถามคือบุคคลที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชนเท่านั้น ส่วนบุคคลที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ข้อมูลทางกายภาพชุมชนเพื่อประโยชน์ในการนำมาวิเคราะห์และตอบคำถามการวิจัยด้านที่เกี่ยวกับเรื่องของความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี นั้นถือว่าไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง